

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В статті визначено та проаналізовано основні проблеми, притаманні галузі обов'язкового страхування в Україні. Побудовано ієрархічну структуру зазначених проблем та встановлено першочерговість їх вирішення.

Ключові слова: проблеми обов'язкового страхування, ієрархія проблем, матриця досяжності, глобальні пріоритети проблем обов'язкового страхування, метод Сааті, метод Парето.

В статье определены и проанализированы основные проблемы, присущие отрасли обязательного страхования в Украине. Построены иерархическую структуру упомянутых проблем и установлена первоочередность их решения.

Ключевые слова: проблемы обязательного страхования, иерархия проблем, матрица доступа, глобальные приоритеты проблем обязательного страхования, метод Саати, метод Парето.

The article determines and analyzes the main problems, which are specific to compulsory insurance industry in Ukraine. The hierarchical structure of identified problems was constructed and the priority of their solution was determined.

Keywords: Problems of compulsory insurance, the hierarchy problem, the matrix range, global priorities of the problems of compulsory insurance, the method of Saaty, the method of Pareto.

Постановка проблеми. Розгляд проблем обов'язкового страхування страхової галузі в Україні потребує проведення аналізу, за допомогою якого можна виявити ключові з них. Вирішення першочергових проблем дозволить забезпечити дієвість обов'язкового страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обов'язкового страхування в своїх працях досліджували українські науковці В.Базилевич, Н.Внукова, О. Гаманкова, О.Козьменко, О.Залетов, О.Філонюк, В.Фурман та ін. На проблеми обов'язкового страхування також звертають увагу фахівці страхової галузі, серед яких А.Литвин, Г.Третякова, Ю.Ляхно та ін.

Невирішені частини проблеми. Існує ціла низка проблем, на яких наголошують вчені, що потребують систематизації та визначення першочерговості їх вирішення. Однак, дотепер в економічній літературі не була чітко визначена ієрархія проблем обов'язкового страхування та взаємозв'язок між ними.

Метою статті є визначити основні проблеми, притаманні галузі обов'язкового страхування в Україні та побудувати їх ієрархічну структуру.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження проблем обов'язкового страхування було обрано методи побудови ієрархій, аналізу ієрархій, а також метод опитування представників страхового ринку, за якими отримано результати відносно визначення найважливіших недоліків, притаманних обов'язковому страхуванню.

За допомогою проведення декомпозиції проблем обов'язкового страхування серед широкого їх загалу, що існують в обов'язковому страхуванні, було обрано такі: використання адміністративного ресурсу, наявність зв'язків з державними органами, зацікавленість окремих страховиків, демпінг страхових тарифів, недобросовісна конкуренція на ринку, необізнаність клієнтів, слабка за-требуваність певних існуючих видів обов'язкового страхування, наявність фактів шахрайства, слабкий рівень захищеності споживачів страхових послуг, не адаптова-

ність регулювання до сучасних умов ринку, слабка реалізація механізму обов'язковості страхування [3].

Визначившись з переліком, побудовано ієрархію вказаних проблем, оскільки для проведення подальшого аналізу необхідним є розуміння наявності зв'язків між обраними проблемами. Завдяки побудові ієрархії існує можливість відповісти на питання, які з перелічених проблем мають вплив на інші, і в той же час, на які з проблем здійснюється вплив. Будуючи ієрархію, зазначимо, що існування певних відносин (зв'язків) між обраними нами елементами було визначено завдяки застосуванню методу дедукції та логіки (рис. 1).

Будуючи ієрархію окреслимо систему. Опис системи виконано завдяки вибору бінарної матриці, яка визначається виходячи з матриці досяжності [1]. Матрицю досяжності побудовано за допомогою бінарних відносин "залежить від", причому відповідь "так" було зафіксовано значенням "одиниця", а відповідь "ні" – значенням "нуль". Виходячи з наведеного вище, той чи інший елемент матриці (проблема) буде мати одне з двох фіксованих значень, в залежності від того, чи впливає він на інший елемент (проблему), чи залежить від нього. У табл. 1 представлено матрицю досяжності.

Дані табл. 2 свідчать, що критеріальна рівність виконується лише для елементів "1", "2", "3" та "10". Саме ці елементи складають перший рівень ієрархії [1]. При викреслюванні з таблиці значень "1", "2", "3" та "10" та виходячи з відсутності цих параметрів у послідовності, отримуємо другий рівень ієрархії, на якому знаходяться елементи під номерами "5", "6", "11". Таким же чином, викреслюючи елементи "5", "6" та "11", отримаємо третій рівень ієрархії, на якому будуть знаходитися елементи з номерами "4", "7" та "8". Останнім, елементом четвертого рівня ієрархії буде елемент під порядковим номером "9". Наглядну побудову ієрархії, що складається з чотирьох рівнів подано на рис. 2.

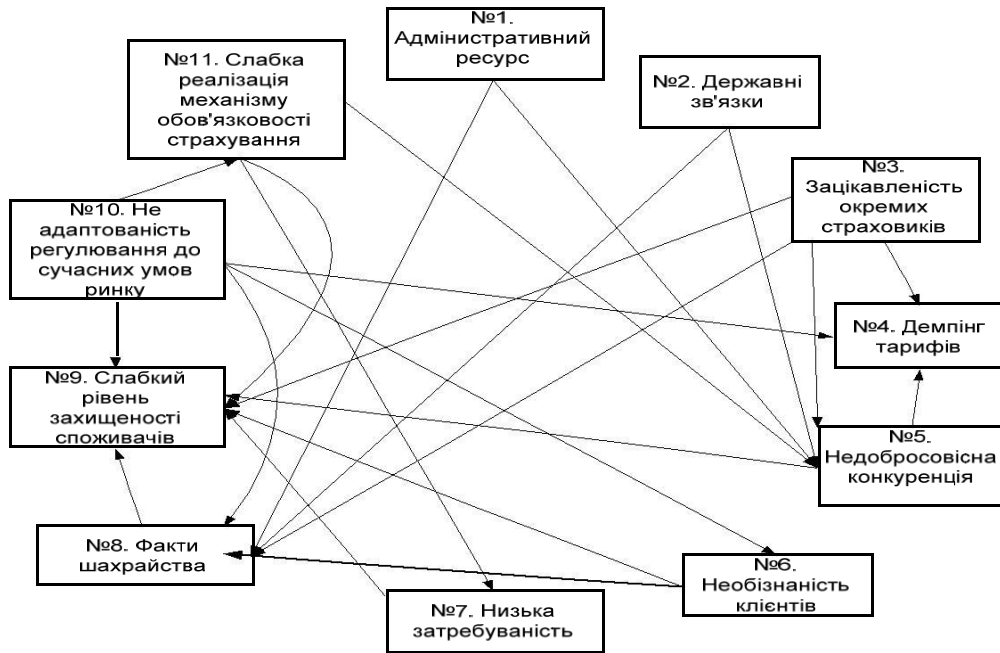

Рис. 1. Зв'язок проблем обов'язкового страхування

*Джерело: розроблено автором

Таблиця 1. Матриця досяжності

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
	Адмін. ресурс	Зв'язки	Інтерес	Демпінг	Конкуренція	Необізнаність	Низька затребуваність	Факти шахрайства	Слабко захищеність	Не адаптованість регулювання	Слабко захищеність	
1	Адмін. ресурс	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0
2	Зв'язки з держорганами	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0
3	Інтерес страховиків	0	0	1	1	1	0	0	1	1	0	0
4	Демпінг тарифів	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
5	Конкуренція	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0
6	Необізнаність споживачів	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0
7	Низька затребуваність	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0
8	Факти шахрайства	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
9	Слабка захищеність	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
10	Не адаптованість регулювання	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
11	Слабка реалізація механізму обов'язковості	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1

*Джерело: розроблено автором.

Використовуючи матрицю досяжності (табл. 1), будуємо таблицю 2, яка є першою ітерацією аналізу.

Таблиця 2. Ітераційний процес

h_j	$R(h_j)$	$A(h_j)$	$R(h_j) A(h_j)$
1	1,5,8	1	1
2	2,5,8	2	2
3	3,4,5,8,9	3	3
4	4	3,4,5,10	4
5	4,5,9	1,2,3,5,10	5
6	6,8,9	6,10	6
7	7,9	7,11	7
8	8,9	1,2,3,6,8,10	8
9	9	3,5,6,7,8,9,11	9
10	4,5,6,8,9,10,11	10	10
11	7,9,11	10,11	11

*Джерело: розроблено автором

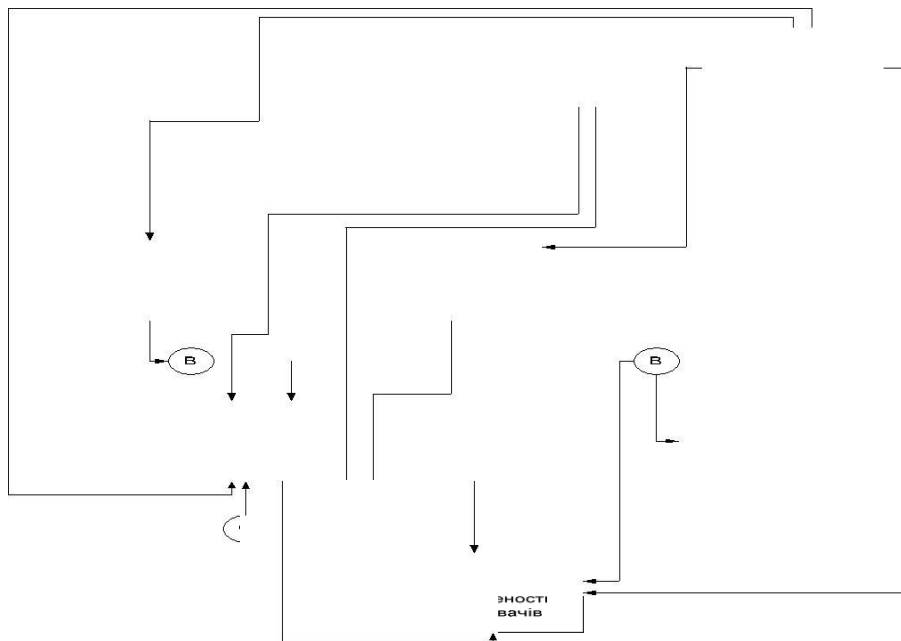

Рис. 2. Ієрархічна структура вихідних проблем обов'язкового страхування

*Джерело: розроблено автором.

У результаті ієрархічної структуризації виявлено, що найбільший вплив становлять проблеми адміністративного ресурсу, наявності державних зв'язків, зацікавленість окремих страховиків, а також не адаптованість регулювання до сучасних умов ринку. Окрім того, значимо, що проблема слабкої реалізації механізму обов'язковості страхування також набуває істотного значення, знаходячись на другому рівні в ієрархії.

Для проведення всебічного аналізу використано метод аналізу ієрархій (МАІ) Т. Сааті [2]. За допомогою МАІ при побудові єдиної шкали для різних компонент проблем використовується міра ступенів впливу кожного фактора одного рівня на фактори верхнього рівня або на кінцеву мету за допомогою висловлювання суджень про ступінь впливу (важливості) цих факторів.

Завдання, що ставиться в процесі здійснення аналізу ієрархій [2] полягає у розподілі проблем обов'язкового страхування за пріоритетністю їх значимості

шляхом виділення ступеня впливу на значущість проблемами з точки зору експерта. Для рішення цього завдання побудовано ієрархічну структуру, що складається з трьох рівнів. На першому рівні представлено головну мету побудови такої структури, а саме визначення найважливіших проблем обов'язкового страхування. Другий рівень утворено вузлами, що містять в собі склад суб'єктів, які приймають участь в обов'язковому страхуванні (держава, страховики та страхувальники). Третій рівень складено вузлами з назвами проблем обов'язкового страхування.

Далі було проведено парні порівняння елементів другого рівня між собою та елементів третього рівня між собою за допомогою шкали Т.Сааті [2]. За результатами порівнянь отримано значення за вектором пріоритетів.

Графічне відображення вектору глобальних пріоритетів проблем обов'язкового страхування представлено на рис. 3.

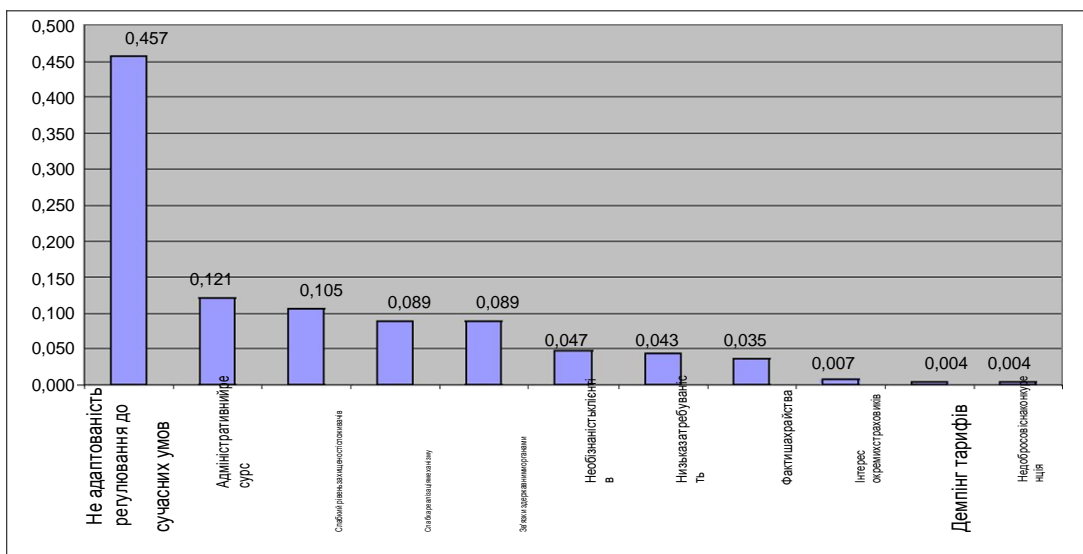

Рис. 3. Шкала глобальних пріоритетів проблем обов'язкового страхування

*Джерело: розроблено автором.

Подальшим етапом при здійсненні аналізу проблем є зниження розмірності простору проблем за принципом Парето. За допомогою застосування принципу Парето виділимо найбільш значимий перелік проблем серед широкого їх загалу. Для цього необхідно ранжувати вектор значимості пріоритетів проблем за допомогою зниження значень W та залишити лише ті пробле-

ми, сума пріоритетів яких не перевищить значення, що дорівнює "0,9". Обираємо найбільш значущі проблеми та розраховуємо відповідні їм нормовані значення.

Після застосування принципу Парето отримуємо перелік проблем, що набули найбільшого значення за даним методом проведеного аналізу (табл. 3).

Таблиця 3. Глобальні пріоритети нормованих проблем

№	Назва проблеми	W
1	Не адаптованість регулювання до сучасних умов ринку	0,457
2	Адміністративний ресурс	0,121
3	Слабкий рівень захищеності споживачів	0,105
4	Слабка реалізація механізму обов'язковості страхування	0,089
5	Зв'язки з державними органами	0,089
6	Необізнаність клієнтів	0,047

*Джерело: розроблено автором.

Третім методом, що застосовувався для аналізу проблем обов'язкового страхування, було проведення опитування. Опитування проводилось серед представників страхового ринку – керівників страхових організацій, а також філій та представництв інших страхових організацій, що здійснюють діяльність у Харківському регіоні. В опитуванні приймали участь 30 респондентів, серед яких 13 керівників страхових організацій та 17 керівників філій або дирекцій. З усіх респондентів не було жодного власника страхової компанії. Переважна кількість опитуваних (60%) має досвід роботи у страховій сфері понад 10 років, 40 % опитуваних – стаж робо-

ти від 5 до 10 років. Такі показники свідчать про наявність значного досвіду опитуваних у страховій справі.

Експертам було запропоновано оцінити перелік проблем, притаманних обов'язковому страхуванню, за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвище значення (проблема існує та є важливою), 1 – проблема відсутня. На основі даних, отриманих від респондентів за наявності та важливості проблем у обов'язковому страхуванні, було здійснено підсумування середніх значень за кожною з проблем, що дозволило порівняти рівні значимості тієї чи іншої проблеми. Результати аналізу відображено у діаграмі на рис. 4.

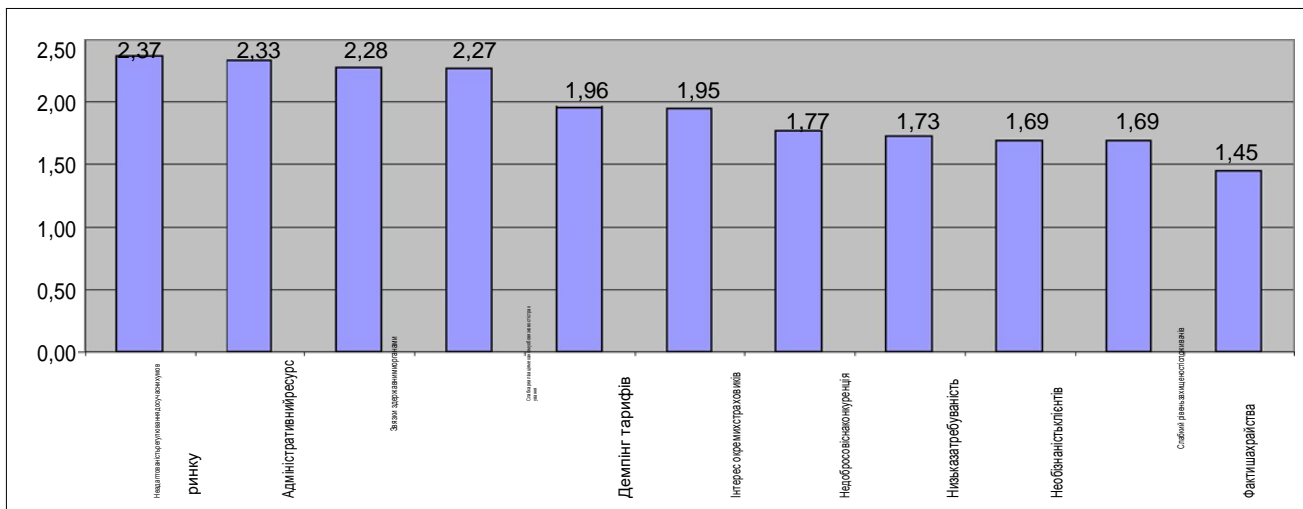

Рис. 4. Діаграма пріоритетів проблем обов'язкового страхування за оцінкою експертів страхового ринку

*Джерело: розроблено автором.

На думку респондентів, найважливішою проблемою у сфері обов'язкового страхування є не адаптованість регулювання до сучасних умов ринку, що співпадає з іншими видами аналізу, проведеного вище. Підкреслимо, що серед вагомих проблем експертами також відмічені проблеми адміністративного ресурсу, зв'язків з державними органами, слабкої реалізації механізму обов'язковості страхування. Ці проблеми майже в повному обсязі співпадають за різними методами аналізу.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз змодельованих проблем за побудовою ієрархічної структури, аналізу ієрархії за методами Сааті та Парето, аналізу за методом оцінки експертів страхового ринку дав такі результати. Всі методи зазначають проблему як адаптованості регулювання до сучасних умов ринку як найважливішу серед переліку зазначених проблем. Майже

однакові за рівнем важливості за всіма методами оцінки є проблеми наявності адміністративного ресурсу та зв'язків з державними органами. Також, в даний перелік віднесено проблему слабкої реалізації механізму обов'язковості страхування.

Вирішення першочергових проблем надасть змогу вдосконалити галузь обов'язкового страхування в Україні, забезпечити її дієвість та гарантуватиме безпеку майнових інтересів суспільства.

1. Лямець В. І. Системний аналіз. Вступний курс [Текст]: [моногр.] / В. І. Лямець, А. Д. Тевяшев. – 2-е вид., перероб. і доповн. – Х., 2004. – 448 с. 2. Сааті Т. Прийняття рішень. Метод аналізу ієрархій [Текст]: [моногр.] / Т. Сааті; [пер. з англ. Р. Г. Вачнадзе]. – М., 2004. – 278 с. 3. Сунгуровський М. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні / М. Сунгуровський. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/additional/article_sungurovsky_NSD4_ukr.pdf

